

УДК 78.09 (477) “XX”

Людомир Філоненко, кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри музикознавства та фортепіано
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка,
Голова Дрогобицького осередку наукового товариства
імені Тараса Григоровича Шевченка,
Відповідальний секретар
Дрогобицької організації Національної спілки композиторів України
Зіновій Філоненко, студент магістратури
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

“ОСОБОВА СПРАВА” ВАСИЛЯ БАРВІНСЬКОГО

У статті порушуються питання, пов’язані з “Особовою справою” Василя Барвінського (1888–1963), яка віднайдена в 1994 році у Центральному державному Архіві-музеї літератури і мистецтв України й знайомить з маловідомими сторінками життя і творчості композитора.

Ключові слова: “Особова справа”, заява, автобіографія, почесна грамота В. Барвінському, характеристика, витяг з протоколу розширеного засідання Президії Спілки композиторів України.

Постановка проблеми та аналіз основних досліджень та публікацій. До історії української музичної культури Василь Барвінський увійшов як видатний композитор, талановитий педагог-піаніст, виконавець, науковець, музикознавець, музично-критичний й громадський діяч. Тривалий час ім’я композитора замовчувалося, оскільки після інкримінованої йому більшовицьким режимом “справи”, він змушений був разом із своєю дружиною Наталею (донькою відомого вченого Івана Пулюя) відбувати покарання у Мордовських таборах (1948–1958).

Життя і творчість Василя Барвінського досліджують й продовжують вивчати знані і авторитетні науковці, музикознавці, педагоги й виконавці. Так, у наш час в Україні вже видана монографія про Василя Барвінського професором С. Павлишин [12], окремим граням його життя та творчості присвячено дві наукові збірки, які побачили світ у Тернополі (Упор. О. Смоляк) [2; 3], три – у Дрогобичі (Упор. В. Грабовський) [1; 4; 5], а також праці Н. Кашкадамової [6], Л. Кияновської [7], О. Козаренка [10], І. Ковалів [9], О. Німілович [11], А. Рудницького [13], Б. Тихонюка [14], Л. Філоненка [15; 16] та М. Цегельської-Дмитрук [17] та ін. Щораз частіше звучать твори митця з концертної естради, а його життя та творчості присвячені численні науково-практичні конференції.

Метою статті є вивчення й популяризація композиторської спадщини Василя Барвінського на основі “Особової справи”, а також ознайомлення читачів з маловідомими документальними матеріалами.

Виклад основного матеріалу. Перегорнімо “Особову справу” композитора, яка зберігається у Центральному державному Архіві-музеї літератури і мистецтв України (Ф. 661, опис 2, спр. 58 – 25 арк.). До неї входять 11 документів. Один із них, а саме Поток № 8 ми вже друкували в часописі “Молодь і ринок” (див. № 2, 2008. – С. 8 – 10). Запропоновані документи написані за всіма канонами тогочасного “дисциплінарного” стилю, пропонуємо читачеві із незначними скороченнями (у публікації максимально збережено особливості мовного стилю матеріалів).

Правлінню Спілки Композиторів України в Києві через Правління обласної Спілки Композиторів України у Львові від Барвінського Василя Олександровича, композитора

**Львів, вул. Верховинська
ч[исло] 5/ кв. 1.**

Заява

Прошу поновити мене в членстві Спілки Композиторів СРСР. Я познайомився зі змістом нового Уставу Союзу Композиторів СРСР і бажаю далі працювати згідно з Уставом для розвитку радянського музичного мистецтва.

Підпис

Львів 12 червня 1958 року

Особистий листок обліку кадрів

Барвінський Василь Олександрович народився 20 лютого 1888 року у Тернополі, українець, трудова інтелігенція, освіта вища загальна і музична освіта.

Навчання: Карлів університет в Празі чеській, філософський факультет абсолюторія (1906 – 1910), фортепіанні студії у проф[есора] Вітема Курца у Львові, композиторські студії у проф[есора] док[тора] Вітеслава Новака в Празі. Держав[ний] екзаме[н] з музик[ознавства] – Прага 1911 року.

Володію польською, чеською, німецькою іноземними мовами.

Доктор honoris causa диплом[ом] Прага.

Наукові праці подано в додатковому списку.

Трудову діяльність розпочав у вересні 1915 року директором і учителем (професором) Вищого музичного інституту імені Миколи Лисенка (Львів) (до грудня 1939 року). Від січня 1940 до липня 1941 року директор і професор Держ[авної] консерваторії імені Миколи Лисенка (Львів) (радянської).

Від лютого 1942 до червня 1944 року директор і учитель Держ[авної] середньої музичної школи з українською мовою навчання (Львів) (німецька окупація).

Від вересня 1944 до січня 1948 року директор і професор Держ[авної] консерваторії імені Миколи Лисенка (радянської). В жовтні 1947 року подав я заяву про звільнення мене з посту директора.

В 1940 – 1941 роках був я також головою спершу оргкомітету, потім Правління Обласної спілки радянських композиторів у Львові. Пізніше був я обраний членом правління Київської спілки рад[янських] композиторів України (не пригадую точної дати). Перебував за кордоном.

Від 5 жовтня до 30 жовтня 1928 року організував концертне турне (авторські вечори) на запрошення Української Філармонії (УРСР Київ, Харків, Дніпропетровськ, Одеса).

У 1923 році концерти з співаком Р. Любінецьким (УРСР, Чехословацька республіка, Брно, Прага, Подебради). З 1929 року – до липня 1930-го – музичні студії й творчий відпуск (Прага, ЧСР).

Участь у перших народних зборах в Західній Україні (1939, депутат і член уповноваженої Комісії, Львів).

Участь в Обласній Раді Депутатів трудящих (1940 – 1941, 1944 – 1947; Львів) (Не пригадую кінцевого року).

Ніколи не служив ні в якій армії. Одружений, при мені у Львові дружина (72 роки), дочка (40 років), син (38 років), дочка (36 років), син (34 роки). Місце перебування мені точно не відомі. Адреса: Львів, вул. Верховинська, число 5/ кв.1.

10 червня 1958 року

Підпис

Автобіографія

Я родився дня 20.02.1888 році в Тернополі (батько мій гімназійний учитель – Олександр Григорович, мати – учителька Євгенія Максимівна (Любович). Народну школу і гімназію я закінчив у Львові (одержав атестат зрілості в 1906 році). Від 7 р. життя почав я науку гри на фортепіані у різних учителів, в кінці у Професора Львівської консерваторії Віл’ема Курца (Чеха), опісля Проф[есора] і Доктора Чеської Державної Консерваторії і Магістерської школи в Празі, чеській. З 1908 – 1914 р. студіював я музично-теоретичні дисципліни (повний курс теорії композиції) у видатного чеського композитора Проф[есора] Д-ра Вітеслава Новака (Поруч Й. Сука, найвидатнішого учня славетного А. Дворжака). Одночасно закінчив я в 1910 році університетські студії в Карловому Університеті в Празі, де був я, між іншим, учнем Проф[есора] З. Неєдли (сьогоднішнього президента Чеської Академії наук та міністра культури), а також Проф[есора] О. Гостинського по музикознавству.

В 1911 році зложив я з відзначенням державний екзаме[н] з музики з чеською та німецькою викладовими мовами. В часі моїх студій в Празі брав я неоднократно участь в концертах та музичних вечорах (чеських, нім. та др.) як піаніст-композитор. В 1913 році відбувся в Празі мій перший самостійний авторський вечір. В 1914 р. відбувся з моєї ініціативи в великій залі Сметани (“репрезентаційного прийому” в Празі) “Вечір української народної пісні” у виконанні Співочого Тов-а “Празський Гляголь”, під управою композитора і диригента Ярослава Кржічки. Програма зложена була з обробок народик пісень М. Лисенка, С. Людкевича, моїх, та художника Людвика Куби – відомого збирача народних пісень слав’янських народів, автора збірок “Слав’яни в моїх піснях” та “Слав’янською дорогою”. В 1915 році повернувся я у Львів та став директором і учителем музично-теоретичних дисциплін та фортепіанної гри у Вищому Музичному інституті ім. Лисенка і на тому місці працював я до 1939 року включно.

Позатим був я на протязі 2 – 3 років диригентом Співочого Тов-а “Львівський Боян”, організував музичне життя у Львові та брав участь в концертах та музичних вечорах як композитор-піаніст музичний докладчик, а також писав музичні рецензії та статті в різних часописах та літературних журналах. В 1929 – 30 рр. побував я в Чехословацькій Республіці (концертно-творчий відпуск). З 1926 року нав’язав я за посередництвом Радянського консула у Львові взаємини з діячами музичної культури

“ОСОБОВА СПРАВА” ВАСИЛЯ БАРВІНСЬКОГО

Радянської України: П.О. Козицьким, опісля В.С. Косенком, М.І. Вериківським, Л.М. Ревуцьким, Б.М. Лятошинським і др. В тому ж році запросив я П.О. Козицького, який повертався з міжнародної виставки нотних видавництв в Франкфурті-на-Майні – задержатися у Львові, де він і прочитав в залі “Музичного Товариства ім. Лисенка” доклад про музичне шкільництво і взагалі музику в Радянській Україні. В 1928 році в жовтні виїхав я з моїм шкільним товаришем віолончелістом Богданом Бережницьким – солістом-концертмейстером “Народної Опері” у Відні – на запрошення “Українського Філіалу” на Радянську Україну для відбуття ряду авторських вечорів (Київ, Харків, Дніпропетровськ, Одеса). З того часу почалися тісніші культурно-музичні взаємини Західних областей України (під Польщею) з Радянською Україною. В програмах концертів у Львові та інших містах Західної України почали появлятися чим раз частіше твори радянських композиторів, а мої учні пропагували їх і за кордоном, в Чехословаччині та Австрії. 1938 році українська громадськість Львова та інших міст шанувувала 50-річчя мого життя та 30-річчя композиторської діяльності ювілейними концертами. З цілого краю одержав я безліч писем, почесних грамот і т.п.

З Праги Чеської одержав я диплом почесного докторату. З встановленням Радянської влади в Західній Україні в 1939 році я був обраний депутатом “Перших установчих зборів”, делегатом “Уповноваженої Комісії”, а в 1940 році депутатом “Обласної ради депутатів трудящих”.

З 4.01.1940 року “Ухвалою ради народних комісарів” був назначений директором Державної Консерваторії. Одночасно “Всесоюзна Атестаційна Комісія” (ВАК) признано мені звання професора та учену ступінь доктора. Був я теж обраний Головою обласної Спілки радянських композиторів у Львові.

За період німецької окупації був я директором та учителем Державної Музичної середньої школи з українською мовою навчання (вищі учбові заклади – як недоступні для українців були закриті).

Після звільнення Радянською Червоною Армією Львова і Західної України, я став знову директором і професором Львівської Державної Консерваторії ім. М.Лисенка, членом правління Київської Спілки радянських Композиторів України.

Моя біографія 1948 – 58 років загально відома.

10.06.1958

Василь Барвінський

Президії Правління Спілки радянських композиторів України в Києві від Барвінського Василя Олександровича

Львів, вул. Верховинська 5, кв. 1.

Заява

З уваги на моє важке матеріальне становище прошу надати мені безповоротну допомогу (одноразово).

Василь Барвінський

Львів

19 червня 1958 року

ПРОТОКОЛ № 6

Засідання Правління Музфонду ЛОСРКУ

Від 20 червня 1958 р.

Присутні: Кос-Анатольський А.Й., Козак Є.Т., Людкевич С.П., Колесса М.Ф., Солтис А.М.

На денному порядку розгляд заяв.

Слухали: Заяву композитора Василя Олександровича Барвінського про одноразову безповоротну допомогу.

Виступили: Кос-Анатольський А.Й., Козак Є.Т., Колесса М.Ф., Людкевич С.П.

Виступаючі товариші підтримали заяву Василя Барвінського, враховуючи його скрутне матеріальне становище та необхідність створити йому умови для творчої роботи.

Постановили: Просити Українське Відділення Музфонду надати В.О. Барвінському одноразову матеріальну допомогу.

Голова правління *Кос-Анатольський А.Й.*
Львівської

обласної Спілки радянських композиторів України

Секретар

Козак Є.Т.

Почетная грамота Барвинскому В.А.

За активное участие в организации и руководстве коллективом художественной самодеятельности, показавшем хорошее исполнение номеров программы на смотре подразделений управления в 1957 году.

Начальник управления *Начальник политотдела*
почтового ящика №385 к.п. почтового ящика №385
подпись/Трошин/ Печать *подпись/Придачин/*
17 марта 1957 года
Печать

Характеристика

Дана Барвинскому Василию Александровичу в том, что за период его пребывания в подразделении п/я № 385 зарекомендовал себя с положительной стороны.

Принимал активное участие в организации и

“ОСОБОВА СПРАВА” ВАСИЛЯ БАРВІНСЬКОГО

руководстве художественной самодеятельности за что неоднократно поощрялся администрацией денежными премиями и имел благодарности.

к.п. Начальник подразделения

подпись /Быченко/

10 январь 1958 года

Печать

Витяг

з протоколу розширеного засідання

Президії

Спілки композиторів України

від 24 червня 1958 року

Слухали: Про поновлення в членстві СК СРСР В.О.Барвінського Інформація т. Данькевича К.Ф.

А. Кос-Анатольський – Я буду лаконічним. Барвінський найстаріший діяч української музичної культури. Ще за панської Польщі його вважали радянським. Він написав дуже багато творів, серед них “Портрет Леніна”, “Пісня про Вітчизну” на сл. М. Рильського. Там, звідки він повернувся, Барвінський лишився патріотом, зарекомендував себе з позитивної сторони. Я знаю його як свого вчителя. Під час окупації він охороняв майно училища, захищав людей, так, наприклад, О. Ухарева, піаніста. Зараз Барвінський включився в роботу. Нам потрібен такий майстер-професіонал. Обвинувачувався тоді головне його брат. Я ніколи не можу повірити, щоб В. Барвінський нам був ворожий.

Б. Лятошинський – Я завжди вважав В. Барвінського за чесну радянську людину, вийшло непорозуміння через брата. Я вірю йому, що він буде вірно служити радянському мистецтву.

Г. Таранов – Барвінський – це видатний діяч української музичної культури. Треба поновити його в правах члена СКУ.

Г. Майборода – підтримує попередніх ораторів.

Ухвалили: Затвердити постанову Правління Львівської обласної Спілки композиторів України про поновлення в правах члена Спілки композиторів України Барвінського В.О. /одноголосно/.

Голова Президії

/К. Данькевич/

Спілки композиторів

України, Народний артист СРСР

Відповідальний секретар Спілки композиторів України

/Ю. Малишев/

Як бачимо з наведених документів, провідні композитори України всіма доступними на той час методами й дипломатичними виступами гідно відстоювали чесне ім’я видатного музиканта ХХ сторіччя Василя Барвінського, якого було звільнено з мордовського ув’язнення 11 січня 1958 року, реабілітовано – 21 березня 1964 року, але

справжній ренесанс творчої постаті галицького митця відбувається у наші дні. Так, у видавництві “Музична Україна” видруковано “Твори для фортепіано” (Упор. С. Павлишин, передмова М. Колесса, 1988), Сонату для фортепіано (1990), “Романси” (Упор. С. Павлишин, 1993), а зусиллями доцента Тернопільського Національного педагогічного університету імені В. Гнатюка Олега Смоляка і Лесі Корній перевидано “Фортепіанні п’єси для дітей” (Лілея, 1996) й “Колядки та щедрівки для фортепіано зі словесним текстом” (Збруч, 1997). “Три прелюдії” було видано в Дрогобичі (упор. Л. Філоненко, 2007) й “Мініатюри на лемківські народні пісні для фортепіано” (упор. О. Німилевич, 2008) у видавництві “Посвіт” та ін. На черзі – перевидання Концерту для фортепіано і симфонічного оркестру фа-мінор, віднайденого аж у Аргентині вченим-бібліографом Р.Савицьким, сином знаменитого галицького піаніста, і виконаного після тривалої перерви Народною артисткою України, професором М. Крушельницькою, а також “Думки” для скрипки, присвяченої Г. Грабець з Коломиї (перше виконання відбулося у Дрогобичі І. Туркаником, 1996).

Палкими популяризаторами творчої спадщини Василя Барвінського є Народна артистка України М. Байко, Заслужена артистка України Я. Матюха, лауреат конкурсу ім. С. Крушельницької О. Ленишин, Народний артист України О. Криштальський, Дипломант міжнародного конкурсу О. Корчинський, лауреат Міжнародних конкурсів О. Рапіта, викладачі Дрогобицького державного музичного училища ім. В. Барвінського Л. Садова, В. Білас, А. Мішанина, Л. Паращак, Д. Шимоняк та ін. А директором цього закладу, заслуженим діячем мистецтв України Миколою Ластовецьким, було створено симфонічне полотно “Елегія Василеві Барвінському”.

Висновок. Отже, Василь Барвінський був яскравим представником української музичної культури минулого сторіччя, який все своє життя присвятив служінню мистецтву та рідної культури, про що переконливо доводять матеріали публікації. Наведені вище документи з “Особової справи В. Барвінського” зримо засвідчують, що і в жорстокі часи тоталітаризму прогресивні українські музиканти мужньо, всіма доступними їм методами відстоювали добре ім’я свого побратима, одного з найвидатніших представників музичної культури України ХХ сторіччя.

1. Василь Барвінський. Статті. Листи. Спогади / Ред.-упор. В. Грабовський. – Дрогобич: Посвіт, 2008. – С. 268.

“ПІСНЯ ПІСЕНЬ” ВАСИЛЯ БАРВІНСЬКОГО У ДЗЕРКАЛІ ПИТАНЬ ТЕОРІЇ ТА ВИКОНАВСТВА

2. Василь Барвінський в контексті європейської музичної культури. Статті та матеріали / Ред.-упор. О. Смоляк. – Тернопіль: Астон, 2003. – 192 с.
3. Василь Барвінський і українська музична культура. Статті й матеріали / Упор. О. Смоляк. – Тернопіль, 1998. – 64 с.
4. Василь Барвінський. З музично-письменницької спадщини / Упор. В. Грабовський. – Дрогобич: Коло, 2004. – 256 с.
5. Василь Барвінський у дослідженнях та матеріалах / Ред.-упор. В. Грабовський. – Дрогобич: Північ, 2008. – 335 с.
6. Кашикадамова Н. Василь Барвінський як фортепіанний педагог // Записки НТШ. – Т. ССХХVI: Праці музикознавчої комісії / Упор. О. Купчинський, Ю. Ясинівський. – Львів, 1993. – С. 320.
7. Кияновська Л. Стильова еволюція галицької музичної культури ХІХ–ХХ ст. – Тернопіль: Астон, 2000. – С. 181–195.
8. Книга протоколів Союзу українських професійних музик у Львові / Союз українських професійних музик у Львові: Матеріали і документи / Упор. В. Сивошип, Р. Стельмащук. – Львів: Сполом, 1997. – 144 с.
9. Ковалів І. Василь Барвінський: Нарис життя і творчості. – Торонто, 1964.
10. Козаренко О. Семантична “гра” в музичній мові Василя Барвінського // Василь Барвінський і українська музична культура / Упор. О. Смоляк. – Тернопіль, 1998. – С. 31–35.
11. Німлович О. Фортепіанна творчість Василя Барвінського. – Дрогобич: Коло, 2001. – 80 с.
12. Павлишин С. Василь Барвінський. – Київ: Музична Україна, 1990. – 88 с.
13. Рудницький А. Про музику і музик. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1980. – С. 189–190.
14. Тихонюк Б. Короткий огляд музично-критичних публікацій Василя Барвінського. – Львів, 1991. – 100 с.
15. Філоненко Л. Заграймо на Різдво // Музика. – 1990. – №5. – С. 15.
16. Філоненко Л. Про “Особову справу Василя Барвінського” // Василь Барвінський і українська музична культура / Упор. О. Смоляк. – Тернопіль, 1998. – С. 62–64.
17. Цегельська-Дмитрук Н. Василь Барвінський / 1888–1963/. – Альберта (США): Українські вісті, 1995.

Стаття надійшла до редакції 26.11.2008.

УДК 784 (477) “ХХ”

Лідія Ніколаєва-Максимчук, кандидат мистецтвознавства,
професор кафедри концертмейстерства
Львівської національної музичної академії
імені Миколи Лисенка

“ПІСНЯ ПІСЕНЬ” ВАСИЛЯ БАРВІНСЬКОГО У ДЗЕРКАЛІ ПИТАНЬ ТЕОРІЇ ТА ВИКОНАВСТВА

Стаття – на прикладі одного твору В. Барвінського – тріо для голосу, скрипки і фортепіано “Пісня пісень” – висвітлює індивідуально-своєрідне втілення композитором поезії, яка є українським варіантом одного з фрагментів біблійного тексту, екстраполюючи деякі результати теоретичного аналізу на виконавську проблематику.

Ключові слова: романс, музичний твір, віри, жанр, оркестр.

Актуальність проблеми. Комплексне дослідження мистецьких явищ чи артефактів, де відбувалося поєднання суто теоретичної проблематики з питаннями виконавської практики, є проблемою, що набуває в наш час особливої актуальності. У зв’язку з тим, що в усіх сферах діяльності (у тому числі й мистецтві) переважають процеси вузької спеціалізації, абстрагування від “живого” звучання музики нерідко спричиняється до утворення прірви між теорією і практикою. Водночас у працях провідних вчених спостерігається не лише прагнення до інтегрування різних галузей музичної науки, але й поєднання теоретичного аналізу з питаннями виконавства. Це характерне,

зокрема, для Я. Якубяка, який у монографії “Микола Лисенко і Станіслав Людкевич” пише про те, що “виконавська інтерпретація та теоретичний аналіз повинні шукати один в одному “взаємодопоміжки”. Тільки тоді дані емпіричного досвіду отримують осмислення і тривку основу, а дані теоретичного аналізу – життєву силу” [13, 222]. Актуальність обраної теми доводиться і тим, що творчість В. Барвінського – а саме вона є об’єктом вивчення, яка в недалекому минулому була штучно вилучена з культурно-мистецького життя, сьогодні відроджується і займає важливе місце у нашому музичному сьогоденні, а процес її дослідження набуває особливої інтенсивності. Предметом розгляду у даній статті став один з